

Z. JANDA

Sledujeme-li vývoj našeho zemědělství v posledních desetiletích vidíme, že stále větší úlohu při zajišťování všech prací má mechanizace. Stále více prací dříve prováděných ručně je mechanizováno. Snižuje se potřeba pracovních sil ale na druhé straně značný úbytek pracovních sil v padesátých letech si vyžádal urychlené zavádění nové mechanizace do zemědělských závodů.

Šíření technických inovací v posledních dvou desetiletích je spjato s procesem kolektivizace.

Toto převratné období ve vývoji našeho zemědělství přerušilo dřívější evoluční proces šíření mechanizace v našem zemědělství a kolektivizací vytvořilo předpoklady pro rychlé pronikání mechanizace do závodů nového typu — jednotných zemědělských družstev.

Na tento průběh mají však vliv i okolnosti, které mají daleko hlubší kořeny a sahají svými počátky až do období na počátku tohoto století, kdy začaly pronikat do zemědělství první složitější stroje. Vytvářely se první předpoklady pro budoucí rozvoj a získávaly se první zkušenosti. Docházelo k prvnímu rozvrstvení vesnice, vytvářela se skupina zemědělců, která v používání strojů viděla budoucnost našeho zemědělství. Tyto nové vztahy na vesnici pak dále ovlivňovaly šíření technických inovací. Z nich vyrostly po II. světové válce i první kooperace na bázi mechanizace — strojní družstva.

Je samozřejmé, že tento proces ani po provedení kolektivizace nebyl plynulý a že teprve až v posledních deseti letech můžeme hovořit o toku nebo o procesu šíření technických inovací do zemědělství.

Takovýmto vývojem procházely i obce sloučeného JZD Slapy. Stručná charakteristika tohoto procesu je vyjádřena v následujícím přehledu.

Chronologický přehled šíření jednotlivých mechanizačních prostředků v obvodu sloučeného JZD Slapy:

1910—14 První mlátička typ Gleiton, ruční mlýnek na obilí, koňská sekačka hrabovka na obilí, řezačka ruční nebo s pohonem od žentouru, ruční mlátičky (výtrasky).

1914—20 Samovazač z dovozu (značka nezjištěna), benzinový motor, mlátička čistička, koňské sekačky kombinované, pohrabovače.

1920—23 Rozšíření koňské sekačky a ruční mlátičky (výtrasky) i mezi menšími zemědělci.

1923—27 Zavedení elektřiny a provedení meliorací, rozšíření mlátiček čističek, lisů za mlátičky, elektromotorů a napáječek do kravinů.

1930 Rozšíření mlátiček čističek i mezi menšími zemědělci, zavádění větších mlátiček, výtrasky jsou skoro vytlačeny.

1937 Samovazač naší výroby.

1940—45 Výfuky a výfukové řezačky.

1945 Traktory, rozšíření samovazačů.

1947—49 Strojní družstva.

1949 Zakládání a vývoj JZD.

1960 Slučování JZD.

Z tohoto přehledu je zřejmé, že doba 60 let, která je v přehledu uvedena, se dělí na jednotlivé etapy podle toho, které stroje do zemědělství pronikaly, ale lze ji také rozdělit podle období vývoje našeho státu. Obě světové války a rok 1948 jsou mezníky, které hluboce ovlivnily vývoj celého státu, a tím i zemědělství.

Budeme se zabývat poslední etapou vývoje a to od r. 1960, kterou podrobněji rozebereme na příkladu sloučeného JZD Slapy.

VÝVOJ MECHANIZACE VE SLOUČENÉM JZD SLAPY A STRUKTURÁLNÍ ZMĚNY UVNITŘ DRUŽSTVA V LETECH 1960–1970

Za základ byl vzat rok 1960, kdy JZD Slapy hospodařilo první rok společně. Sledovaly se změny stavu mechanizačních prostředků (tab. I), dále jaké změny nastaly v těchto letech v počtu trvale činných pracovníků JZD a jejich složení podle pohlaví, věku a odborného zařazení (tab. II – V).

Vývoj mechanizačních prostředků

V r. 1960, kdy byla družstva sloučena, byla v nově vytvořeném družstvu jen ta mechanizace, kterou měla jednotlivá družstva před sloučením. Družstvo proto nakoupilo stroje od STS a tím bylo postaveno před první velký problém — jak tyto prostředky využít a jak zajistit jejich provozuschopnost. Muselo vytvořit novou organizaci v rámci družstva — dílny a tak vzniká vedle traktoristů, kteří již v družstvu byli a z části přešli ze středisek STS, další nová skupina — opraváři.

Z tab. I můžeme zjistit celkovou hodnotu strojů a jejich strukturu a můžeme říci, že na tehdejší dobu bylo družstvo poměrně velice dobře vybaveno stroji a struktura odpovídala tehdejším možnostem nákupu.

Sledujeme-li rozvoj mechanizace za posledních deset let, vidíme k jakým změnám došlo, a to nejen v množství a hodnotě mechanizačních prostředků, ale, a to je nejdůležitější, i ve struktuře strojů a pracovních sil. I když se hodnota strojů v r. 1970 oproti r. 1960 více jak ztrojnásobila a dalo by se říci, že úměrně vzrostl i počet strojů, není to jednoznačné a vzrůst finanční hodnoty strojů má své kořeny jinde.

Jestliže v r. 1960 družstvo kupovalo většinou starší stroje od STS, to znamená za nižší hodnotu, v následujících letech kupovalo již stroje nové a tím sama o sobě se zvyšovala celková hodnota strojů. V dalších letech pak začaly docházet na trh stroje, které měly řešit novou technologii v zemědělských závodech, a tyto nové stroje, složitější a také výkonnější, byly také úměrně dražší. Jako příklad poslouží několik hodnot z tab. I.

R. 1960 mělo družstvo 20 kolových traktorů. V r. 1970 jich mělo již 27, a co je nejdůležitější — zcela se změnila struktura. Jestliže v r. 1960 převládá typ Z 25 jako univerzální traktor a typ Z 35 S jako traktor pro těžší práce, byl v r. 1970 v družstvu jen jeden traktor Z 25 (i ten byl v průběhu roku prodán) a traktor Z 35 S nebyl již v družstvu ani jediný. Všechny práce jsou prováděny novými typy traktorů — unifikované řady Z 3011 (30 HP), 4011 (40 HP) a 5611 (55 HP) a rumunské výroby U 651 (65 HP). Tato změna struktury měla za následek i změnu hodnoty finanční. Jestliže pořizovací hodnota traktoru Z 25 byla Kčs 20 985,—, byla pořizovací hodnota traktoru Z 3011 Kčs 25 770,— a traktoru Z 4011 Kčs 31 998,—. Po zvýšení cen v r. 1968 byla hodnota těchto traktorů ještě asi o 30 % vyšší. Další zvyšování finanční hodnoty nastalo po zakoupení nových typů traktorů Z 5611 a U 651, jejichž hodnota je kolem Kčs 60 000,—.

Ukazatel	1960	1962	1964	1966	1968	1970
Zemědělská půda v ha	1200					
Orná půda v ha	972					
Hodnota mech. prostředků v tis. Kčs	1983	2801	3246	4344	5493	6738
Počet traktorů celkem	20	23	27	28	28	27
z toho Z 25	12	11	9	6	5	1
Z 35 S	5	4	4	2	1	—
Š 30	1	4	—	—	—	—
Z 3011	—	1	8	11	11	11
Z 4011	—	—	5	8	8	8
Z 5611	—	—	—	—	2	2
U 651	—	—	—	—	—	4
ostat. kol. traktory	2	3	1	1	1	1
Počet HP kol. traktorů	531	680	820	885	931	1040
Počet ha o. p./1 kol. traktor	47,25	41,13	36	34,7	34,7	36
Počet pásových traktorů	2	4	4	5	5	5
z toho DT 54	1	3	3	4	4	4
ostatní	1	1	1	1	1	1
Počet HP pás. traktorů	109	242	242	296	296	296
Počet ha o. p./1 pás. traktor	472,5	236,5	236,5	194,4	194,4	194,4
Počet ha o. p./1 HP kol. traktoru	1,78	1,39	1,15	1,08	1,04	0,935
Počet ha o. p./1 HP pás. traktoru	8,67	3,91	3,91	3,28	3,28	3,28
Žací mlátičky	1	2	2	3	4	4
Počet ha obilnin/1 ž. m.	501	282,7	278,5	193,2	154,2	141,25
Sklízecí řezačky						
a cep. sklízecí	3	5	7	8	12	12
Velkoobjemové vozy	—	3	10	10	12	12
Samosběrací vozy	—	—	—	—	—	8
Secí stroje	16	15	13	12	13	7
Rozmetadla chlévské mrvy	3	6	8	10	8	9
Rozmetadla průmyslových hnojiv	4	5	1	3	5	7
Nakládače	2	3	2	4	5	5
Samovazače	10	6	4	7	7	3
Řádkovače	—	2	2	4	4	4
Vyoravače brambor	5	4	5	4	4	4
Kombajn na brambory	1	2	3	3	3	2
Vlečné vozy	17	21	33	39	46	46
Sušička obilí	—	—	—	1	1	2

Změna struktury traktorů měla většinou pozitivní stránky. Podíváme-li se znovu na tab. I vidíme, že v letech 1960—70 se téměř zdvojnásobil počet koňských sil a klesl počet hektarů orné půdy na jeden traktor i jednu koňskou sílu. Tím se zvýšil celkový výkon, což se projevilo především v množství vykonané práce, to znamená, že se snížilo pracovní vypětí pracovníků při sezónních špičkách a práce mohla být dělána kvalitněji.

Nedošlo ke změně v typu pásových traktorů, stále se používá typ DT 54

(54 HP), ale vzrostl jejich počet z jednoho traktoru v r. 1960 na čtyři traktory DT 54 v r. 1970.

Tím, že došlo ke změně typů kolových traktorů a ke zvýšení počtu koňských sil, došlo i ke změně jejich využití.

Jestliže se v letech 1960—65 oralo téměř výhradně pásovými traktory DT 54, kterými se potom i připravovala půda a selo, v letech 1965—68, kdy se zvýšil počet traktorů Z 4011, nastala radikální změna. Oralo se traktory tohoto typu a po zakoupení traktorů typu Z 5611 a U 651 se pásové traktory používají jen pro přípravu půdy. Po zakoupení secích strojů typu A 591 (záběh 5 m) z NDR, se seje rovněž s kolovými traktory. Tato změna má za následek poměrně značné zrychlení jarních i podzimních předsetových prací, které se mohou dělat souběžně podle agrotechnických podmínek. Při normálním průběhu povětrnosti již ani jarní, ani podzimní setí nepatří k vyjatým špičkám sezóny.

Podíváme-li se na vývoj počtu dalších strojů vidíme, že došlo ke změně hlavně u těch strojů, které zajišťují novou technologii zemědělských prací.

V r. 1960 vlastnilo družstvo jednu žací mlátičku ŽM 330 a v r. 1968 mělo již čtyři typu SK 4. V r. 1970 se počítalo se zakoupením žací mlátičky z NDR typu E 512, která však byla dodána až na jaře r. 1971. Také počet ostatních strojů, používaných při nových technologiích — jako např. velkoobjemové vozy, silážní řezačky, samosběrací vozy — se značně zvýšil, zatímco počet některých strojů, jako např. samovazačů, které se již do nové technologie nehodily, rapidně poklesl. Stroje se již prakticky nepoužívají a slouží jen jako rezerva pro případ největší nouze.

Je samozřejmé, že všechny tyto změny ovlivnily počet i strukturu pracovních sil, i když na jejich vývoj měla vliv ještě celá řada dalších faktorů, jak o tom bude zmínka dále.

VÝVOJ POČTU A STRUKTURY PRACOVNÍCH SIL

Počet pracovních sil

Podíváme-li se na vývoj počtu pracovních sil družstva celkem, vidíme proti r. 1960, který bereme jako základ, poměrně značný vzestup v letech 1960—64. Tento vzestup byl způsoben tím, že mnoho pracovníků, kteří pracovali v družstvu jako nečlenové, se stalo členy. K tomu, aby se do družstev přihlásili je vedly hmotné výhody, které dříve před sloučením nebyly v družstvu uplatňovány. Před sloučením byly podmínky pro členy i nečleny stejné — za odpracované jednotky dostali stejnou odměnu, a jestliže pracovali pravidelně, byli automaticky pojištěni. Bylo výhodnější pracovat jako nečlen, který mohl kdykoli změnit zaměstnání za výhodnější, což pro člena vázaného stanovami tak jednoduché nebylo. Po sloučení však byla zavedena nová ustanovení, která zvýhodňovala členy, jako např. čtrnáctidenní dovolená, vyplácení příspěvku ženám při mateřské dovolené, nemocenské pojištění a další výhody, na které neměli nečlenové pracující v družstvu nárok. To vedlo mnohé nečleny, hlavně příslušníky rodin již v družstvu pracujících, aby vstupovali do družstva a tím došlo v letech 1960—64 ke zvýšení členské základny.

Ke zvýšení počtu členů v roce 1964 přispělo také to, že byla dokončena stavba bytové jednotky a byla obsazována novými lidmi, kteří do družstva přicházeli z jiných odvětví národního hospodářství.

V letech 1966—70 nastal poměrně značný pokles členů. Členská základna se snížila o čtvrtinu. K tomuto poklesu došlo z několika důvodů. Především

II. Vývoj struktury pracovníků v JZD Slapy. — The development of labour structure in the Slapy co-op

Ukazatel	1960	1962	1964	1966	1968	1970
Počet trvale činných členů JZD celkem	243	273	271	234	209	221
THP	9	12	12	12	12	16
Administrativní pracovníci	8	8	8	7	7	6
Traktoristé a kombajnéri	21	23	24	25	29	29
Ostatní pracovníci RV	142	145	146	117	96	74
Ostatní pracovníci ŽV	63	85	81	73	65	62
Muži		115	117	111	100	107
Ženy		158	154	123	109	114
Věková skupina						
15—25 let	10	14	27	29	26	21
26—45	93	89	87	85	86	80
46—60	93	99	96	74	65	70
nad 60	47	71	61	45	32	27
Průměrný věk	46,88	48,37	46,48	44,73	43,17	41,3

odešlo do důchodu několik družstevníků starších 65 let a dále se naskytla možnost přechodu do jiných odvětví národního hospodářství. V neposlední řadě se projevil i vliv mechanizace, neboť v těchto letech byly téměř úplně zkompletovány strojní linky pro senoseč a sklizeň obilnin, čímž se uvolnily pracovní síly pro jiné práce. Družstvo se nemuselo dožadovat tak časté pomoci důchodců při špičkových pracích. V posledních letech tohoto období dochází dokonce k tomu, že se začínají pěstovat některé plodiny, hlavně zelenina, aby byla zajištěna práce pro ty, kteří nejsou zařazeni v hlavním výrobním procesu.

V r. 1969 byla zavedena v družstvu přidružená výroba vzduchotechnického zařízení v kooperaci s JZD Horoměřice, takže se zvýšil celkový počet pracovníků JZD (tab. II). Ovšem nezvýšil se počet pracovníků pracujících v zemědělské výrobě.

Struktura pracovních sil

Hospodářsko-techničtí a administrativní pracovníci

Třebaže tato skupina existovala v družstvu i před sloučením, její význam značně stoupl po sloučení družstva, kdy vznikl nejenom požadavek řídit velký podnik na principech velkovýrobní technologie, ale i řízení stále se rozvíjející mechanizace, což bylo dříve zajišťováno pomocí STS. Bylo nutno najít vhodnou koncepci organizačního rozřídění družstva na jednotlivé výrobní jednotky a zajistit jejich řízení.

V letech 1960—61 byla prakticky převzata struktura dřívějších samostatných družstev s ústřední účtárnou. V letech 1962—63 pak dochází k zásadním

Ukazatel	1960		1962		1964		1966		1968		1970	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Trvale činní pracovníci celkem	243	100	273	100	271	100	234	100	209	100	221	100
THP	9	3,7	12	4,4	12	4,4	12	5,1	12	5,8	16	7,2
Administrativ. pracovníci	8	3,3	8	2,9	8	2,9	7	4,0	7	3,2	6	2,7
Traktoristé, kombajnéri	21	8,6	23	8,4	24	8,9	25	10,8	29	13,9	29	13,9
Ostatní pracovníci RV	142	58,5	145	53,2	146	54,0	117	50,0	96	46,0	74	33,5
Ostatní pracovníci ŽV	63	25,9	85	31,1	81	29,9	73	31,1	65	31,1	62	28,05

změnám v organizační struktuře družstva. Vedení bylo rozšířeno o mechanizátora a byly vytvořeny dvě samostatné traktorové brigády, které měly zajistit lepší využití mechanizačních prostředků a jejich včasné nasazení na důležité práce. V letech 1964—68 dochází k vytvoření konečné struktury, která je platná až do dnešní doby. Byla vytvořena samostatná střediska na územích bývalých JZD, která byla vybavena potřebným strojním zařízením. V čele těchto středisek jsou vedoucí hospodářství, kterým jsou podřízeni vedoucí živočišné výroby na hospodářství a hospodářky.

Vrcholový orgán vedení družstva je složen z předsedy, agronoma, zootechnika, ekonoma a mechanizátora. Ekonomovi je přímo podřízena hlavní účtárna a mechanizátorovi ústřední dílna. Vytvořením této struktury byl dán konečný počet 12 hospodářsko-technických pracovníků a 6 administrativních pracovníků. V r. 1970 je 16 hospodářsko-technických pracovníků (tab. II). Ke zvýšení došlo tím, že v družstvu praktikovali čtyři absolventi škol a v rozpisu pracovníků byli zařazeni jako hospodářsko-techničtí pracovníci.

Traktoristé a opraváři

Tato skupina pracovníků je přímým produktem rozvoje mechanizace v našem zemědělství a její význam stoupl po sloučení JZD. Po sloučení byly přebírány stroje od STS a v další etapě pak nakoupeny další. V r. 1960 to bylo 8,6 %, v roce 1962 jen 8,4 % — což bylo způsobeno již uvedeným přírůstkem členů v těchto letech. Noví členové přicházející do družstva byli většinou starší lidé, kteří byli zařazováni na práce v rostlinné a živočišné výrobě. I když v těchto letech absolutní počet členů této skupiny vzrostl z 21 na 23, její poměrné zastoupení v družstvu bylo menší. Situace se prakticky nezměnila až do r. 1964, poté začíná relativní růst skupiny traktoristů a opravářů. Relativní proto, že zvýšení procentuálního zastoupení na 10,8 % v r. 1966 a v r. 1968 na 13,9 % nebylo způsobeno výrazným vzrůstem počtu členů (1966 — 25 a v r. 1968 — 29 traktoristů a opravářů), ale již dříve uvedeným snížením celkového počtu pracovníků družstva.

Skupina traktoristů a opravářů, třebaže nepatří svým počtem k největším, je bezesporu nejdůležitější skupinou, neboť na její práci do značné míry závisí, jak rychle a kvalitně budou provedeny všechny hlavní zemědělské práce.

Pracovníci RV

Když se podíváme blíže na vývoj této skupiny (tab. III) vidíme, že byla a stále je početně nejsilnější, i když v letech 1966–70 zaznamenala pokles jak počtu členů, tak i procentuálního zastoupení. Co se však nejvíce změnilo, je její úloha. I když stále s ní musíme počítat jako s důležitou silou, nemá už rozhodující význam při zajišťování hlavních sezónních prací — vyjma sběru brambor, který je nejméně mechanizován. Uplatňují se tu zejména ženy, které také tvoří převážnou část. Muži jsou zařazováni většinou jako pomocníci na stroje, nebo jsou zaměstnáváni u koní, i když toto zařazení se snižováním počtu koní v družstvu je stále řidší.

V důsledku změn, které do rostlinné výroby přinesla mechanizace, vyvstává před vedením družstva poměrně značný problém. Jak na jedné straně získat dostatek především mladých kvalifikovaných lidí, schopných pracovat s moderní technikou a na druhé straně jak zajistit práci po celý rok pro ještě dosti početnou pracovní skupinu rostlinné výroby, která zaváděním stále výkonnější mechanizace pomalu ztrácí své uplatnění. Tento problém se dá částečně řešit pěstováním vhodných plodin vyžadujících větší množství lidské práce (zelenina, mák apod.) a v budoucnu se jeho řešením bude muset družstvo stále více zabývat.

Pracovníci ŽV

Skupina ŽV do r. 1964 stále rostla (tab. III). Příčinou bylo jednak rozšíření živočišné výroby na farmě Libějice, jednak to, že po sloučení JZD byly postupně likvidovány stáje v jednotlivých usedlostech. Rovněž byl příčinou zákaz, aby ošetřoval družstevní dobytek ten člen, v jeho budově byla zvířata ustájena. Tím, že pracovník musel docházet na jiné pracoviště, začala se diferencovat i skupina ŽV, neboť za dřívějších podmínek stačil doma obstarat dobytek a ještě chodit na práci do rostlinné výroby, kde byl jako pracovník veden.

Tato diferenciací a postavení čtyřřadého kravína na farmě Libějice byly hlavními důvody růstu skupiny ŽV do r. 1964. Od tohoto roku pak nastal pravidelný pokles počtu a v r. 1968 byl již prakticky stejný jako v r. 1960. Na snížení početného stavu této skupiny neměla mechanizace takový vliv jako u skupiny rostlinné výroby, i když strojní vybavení kravínů usnadňovalo do značné míry lidskou práci.

Hlavní příčinou byla specializace družstva v živočišné výrobě. V r. 1965 byl zrušen chov slepic. V r. 1966 byl omezen výkrm hovězího dobytka a byla věnována větší péče odchovu kvalitních jalovic se zaměřením na vytvoření stáda krav s vysokou dojitostí. (V r. 1966 byla dojitost 2571 l na krávu za rok, v r. 1968 2840 l a v r. 1969 3094 l.) V r. 1967 byl zrušen výkrm prasat a v r. 1968 výkrm hovězího dobytka. Pokles pracovníků ŽV by byl v r. 1968 ještě větší, ale družstvo se v tomto roce specializovalo na chov prasníček a dodávku selat pro velkovýkrmnu. V současné době by již ke změnám počtu pracovníků v ŽV mělo docházet jen při zavedení nové produktivnější technologie.

Ženy

Podíváme-li se na tab. IV vidíme, že počet žen přibližně odpovídá vývoji celkového počtu pracovních sil ve sledovaných letech, a odpovídají tomu i důvody. Příčinou bylo především vstupování členů rodin do družstva po jeho sloučení, kdy

Pracovníci	1960		1962		1964		1966		1968		1970	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Celkem	243	100	273	100	271	100	234	100	209	100	221	100
Muži	—	—	115	42,2	117	43,2	111	47,5	100	48,0	107	48,4
Ženy	—	—	158	58,7	154	56,8	123	52,5	109	52,0	114	51,6

po zavedení již jmenovaných výhod to byly hlavně ženy, které rozšířily členskou základnu. Pokles v letech 1966—68 byl způsoben odchodem členů do důchodu a v důsledku dalšího rozšíření mechanizace byl i menší požadavek na práci důchodkyň. Také možnosti odchodu ze zemědělství využil větší počet žen než mužů. Ale přesto, že se počet mužů a žen již téměř vyrovnal a že asi 60 žen pracuje v ŽV, stále více vyvstává problém jejich zaměstnání při hlavních sezónních pracích, které jsou již z velké části mechanizovány. Je smutnou skutečností, že ženy musí vykonávat některé těžké ruční práce, neboť muži jsou stále více zařazováni na strojní práce. Jedině komplexní mechanizace, která odstraní zatím nutné články lidské práce, vyřeší tuto situaci, i když problém pracovního nasazení žen se tím stane ještě naléhavějším.

Muži

Počet mužů se v průběhu sledovaných let udržoval přibližně na stejné výši. Při celkovém poklesu pracovníků se počet mužů relativně zvyšoval a v současné době je již nad celostátním průměrem. Se vzrůstem počtu strojů, na nichž jsou muži většinou zaměstnání, by se dalo předpokládat, že vzroste i jejich celkový počet. Ale přesto se jejich stav proti r. 1960 o něco snížil. Tento pokles byl způsoben snížením počtu manuálních pracovníků (většinou starých zemědělců, kteří odešli do důchodu). Další důvody jsou obdobné jako u skupiny žen (vzrůst mechanizace a menší požadavek na práci důchodců).

Věková struktura členů družstva

Budeme se zabývat především skupinou mládeže (15—25 let), která tvoří základ pro rozvoj členské základny v dalších letech. Ačkoliv byl stav mládeže v letech 1960—62 nízký, již v r. 1964 byl lepší než celostátní průměr z r. 1965, který činil 8,13 % proti 10 % mládeže v JZD Slapy v r. 1964 (tab. V).

Důvod tohoto zlepšení byl především v tom, že družstvo bylo v r. 1964 poměrně konsolidované, mělo zaběhnutý systém řízení a organizace práce. V r. 1964 byla zavedena pevná odměna a umožněno získání bytu, což přispělo ke zvýšení počtu mladých pracovníků v družstvu. Pracovní uplatnění pro zvýšený počet mladých lidí bylo umožněno také tím, že družstvo bylo dostatečně silné finančně a mohlo věnovat větší částky na nákup nových strojů (tab. I). To se pak výrazně projevilo v dalších letech, kdy věkové skupiny 15—25 let a 26—45 let, i když se počet jiných členů v letech 1964—68 prakticky nezměnil, se staly nejpočetnější skupinou pracovníků v JZD v důsledku odchodu starých členů družstva do důchodu.

Shrneme-li poznatky, které nám dal tento pohled na vývoj sledovaného družstva, můžeme říci, že i když na vývoj počtu pracovníků působilo mnoho různých vlivů, měla mechanizace významný vliv především v tom, že alespoň

Věková skupina	1960		1962		1964		1966		1968		1970	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
Celkem	243	100	273	100	271	100	234	100	209	100	221	100
15—25 let	10	4,1	14	5,1	27	10,0	29	12,4	26	12,5	21	9,5
26—45 let	93	38,2	89	32,6	87	32,1	86	36,8	86	41,1	80	36,2
46—60 let	93	38,2	99	36,2	96	35,5	74	31,6	65	31,1	70	31,7
nad 60 let	47	19,5	71	26,1	61	22,4	45	19,2	38	15,3	27	12,2

částečně nahradila stále rostoucí nedostatek pracovních sil, umožnila starým a přestárlým pracovníkům zasloužený odpočinek, poskytla zaměstnaným ženám více času pro domácnost, zvýšila možnost uplatnění mladých lidí a tím vytvořila i předpoklady pro udržení členské základny na přijatelné výši. Je proto nutné věnovat tomuto problému stále více pozornosti nejen ze strany zemědělského závodu, ale i ze strany organizací, pracujících pro zemědělství, aby dodávané stroje byly výkonné a kvalitní a včasnou dodávkou náhradních dílů byla zajištěna jejich stálá provozuschopnost.

Na závěr si všimneme změn struktury obyvatelstva ve vesnicích sloučeného JZD Slapy ve sledovaném období.

V padesátých letech je již prakticky dokončena diferenciacie vesnice tak, jak ji známe dnes. Vytvořilo se základní rozdělení na pracovníky pracující v zemědělském závodě a na pracovníky ostatních odvětví národního hospodářství, kteří na vesnici bydlí, ale v zemědělství nepracují. Skupina zemědělských pracovníků se dělí dále na členy JZD a zaměstnance Šlechtitelského a semenářského podniku. Budeme uvažovat pouze o skupině členů JZD, a o tom jak byla pronikáním technických inovací ovlivněna. Skupinu zaměstnanců ŠSP pomineme, neboť jen malá část občanů obce je v ŠSP zaměstnána.

První a základní rozdělení bylo ovlivněno kolektivizací, která od základu změnila sociální strukturu, a tím i vztahy mezi zemědělci vesnice. Změnila i jejich vztahy k vlastnictví a tím změnila jejich vnitřní i vnější život. Vytvořila se nová hierarchie uvnitř této skupiny, která byla vytvořena na základě rozdělení pravomoci podle stupňů pracovní podřízenosti a podle zásad družstevní demokracie. Proces diferenciacie šel však ještě dále a došlo k rozdělení i na jednotlivých stupních hierarchie podle pracovního zaměření pracovníků. Tím vlastně došlo k vytvoření struktury, která je podobná struktuře průmyslového podniku.

Potud bylo vytvoření struktury rázu spíše organizačního. Vliv mechanizace se plně projevil až v době po sloučení družstev. Vlivem použití nových výkonnějších strojů dochází ke změně významu jednotlivých skupin pracovníků. Snižuje se význam kočích a manuálních pracovníků a roste význam skupiny traktoristů a nově vzniklé skupiny opravářů, které se stávají hlavním článkem při organizaci práce v zemědělském závodě. S růstem jejich významu v organizační struktuře závodu, roste i sociální prestiž pracovníků těchto skupin, která pak ovlivňuje jejich postavení v rámci skupiny, zabývající se zemědělskou výrobou.

Na závěr můžeme říci, že nynější struktura vesnice se již podstatně liší od struktury původní a že se prakticky podobá struktuře městského obyvatelstva.

Zároveň je jasné, že rozvoj mechanizace se velkou měrou podílel na vytvoření této nové struktury. V současné době již nová struktura působí zpětně na technické inovace v zemědělství a snaží se jejich proces přizpůsobit požadavkům skupiny zemědělského obyvatelstva obce.

Rokem 1970 byla dokončena etapa přestavby strojového parku družstva, s čímž souvisely změny v organizační struktuře i změny sociálního postavení nejen jednotlivých družstevníků, ale i celých skupin. V současné době je nutno řešit problémy vzniklé touto přestavbou a to:

- problém pracovního zařazení nekvalifikovaných pracovníků v rostlinné výrobě;
- problém pracovního zařazení žen;
- problém zachovávání zásad družstevní demokracie při výběru a koupi nových strojů;
- problém zachovávání zásad družstevní demokracie v současné úrovni řízení družstva;
- vytvoření nové organizace družstva zajišťující plné využití stávajícího strojového parku;
- problém zajištění dostatečného množství kvalifikovaných kádrů jak v prvovýrobě, tak i ve vnitrodružstevních službách (opravářských dílnách).

Tyto problémy je nutno řešit v co nejkratší době, aby byly vytvořeny předpoklady pro novou etapu šíření technických inovací, která proběhne do roku 1985. V této etapě budou do zemědělství zaváděny stroje II. generace. Dokončí se komplexní mechanizace většiny pracovních procesů družstva. Dojde tím k dalším přesunům mezi jednotlivými skupinami pracovníků.

Budou větší požadavky na systém řízení zemědělských družstev a nevyřešení těchto problémů by nepříznivě ovlivnilo celý proces šíření technických inovací do zemědělských závodů.

Literatura

- JANDA Z., 1968, Závěrečná práce postgraduálního studia oboru sociologie a historie zemědělství. VŠZ Praha-Suchdol.
TAUBER J. a kol., 1968, Sociologie zemědělství a venkova. Praha.

Došlo dne 14. 7. 1971

Pronikání zemědělské techniky do JZD Slapy

Vývoj našeho zemědělství v posledních desetiletích je těsně spjat s procesem kolektivizace. Toto převratné období přerušilo dřívější evoluční proces šíření mechanizace a vytvořilo předpoklady pro rychlé pronikání technických inovací do nově vytvořených zemědělských závodů. Největší příliv mechanizace do zemědělských závodů nastal v letech 1960–1970, což je názorně vidět na příkladu uvedeného JZD. Tento růst mechanizace podstatně ovlivnil jak vlastní zemědělskou výrobu, tak i strukturu pracovních sil. Snížily se pracovní špičky a zkrátila se doba potřebná na jednotlivé práce. Bylo dokončeno rozdělení pracovníků uvnitř JZD podle pracovního zařazení, ale vlivem růstu mechanizace se změnil význam jednotlivých skupin pracovníků podle toho, jak se podílely na výrobním procesu. Změna struktury uvnitř zemědělského závodu se projevila i ve změně struktury celého obvodu JZD Slapy, která se již prakticky podobá struktuře městského obyvatelstva. Také na této změně měl velkou zásluhu rozvoj mechanizace. V současné době však již nová struktura zpětně působí na proces šíření technických inovací a snaží se jej přizpůsobit požadavkům skupiny zemědělského obyvatelstva obce.

Развитие нашего сельского хозяйства в последние 10-летия тесно связано с процессом коллективизации. Этот поворотный период прервал прежний эволюционный процесс проникновения механизации и создал условия для быстрого внедрения технических нововведений в новосозданные с.-х. предприятия. В наибольшем объеме механизация начала проникать в с.-х. предприятия в 1960—70 гг., что наглядно показано на примере данного ЕСХК. Этот рост существенно повлиял как на с.-х. производство так и на структуру рабочих сил. Работы-пик были понижены, сократилось время, необходимое для выполнения отдельных видов работ. Было завершено и разделение работников внутри ЕСХК на основе рабочих мест, но под влиянием механизации значение отдельных групп работников изменилось в зависимости от их участия в производственном процессе. Изменение структуры внутри с.-х. предприятия вызвало изменение структуры и всего района ЕСХК Слапы, которая практически подобна составу городского населения. И здесь большая заслуга принадлежит развитию механизации. Однако в настоящее время эта новая структура оказывает уже обратное действие на процесс распространения технических нововведений, стараясь приспособиться к запросам группировки с.-х. населения села.

The Penetration of Farm Machinery into the Unified Agricultural Co-Operative Slapy

In recent decades the development of Czechoslovak agriculture is closely connected with the process of collectivization. This crucial period interrupted the former evolution process of the spreading of mechanization and created favourable prerequisites for rapid introduction of technical innovation in the new-established agricultural enterprises. The largest rate of the introduction of machinery in agricultural enterprises started in the years 1960—1970. This is apparent from the example of the above-mentioned co-op. This increasing trend in the introduction of mechanization exerted considerable influence on agricultural production as such as well as on the structure of labour. The work peaks were reduced and the time required for the performance of different operations was shortened. The distribution of the workers within co-ops based on their functions was finished, yet as a result of increased rate of mechanization the importance of different groups of workers changed with their share in the process of production. The change of the internal structure of the agricultural enterprise has entailed a change in the structure of the whole area covered by the Slapy co-op which now quite apparently resembles the structure of urban population. It is also in this change that the share of the development of mechanization is of high importance. However, at the present stage the new structure has already started to exert its influence on the process of the introduction of technical innovation and to adapt it to the requirements of the group of the farming population of the village.

Durchdringen der Landtechnik in die LPG Slapy

Die Entwicklung unserer Landwirtschaft in den letzten Jahrzehnten ist eng dem Kollektivisierungsprozeß verbunden. Diese Umsturzperiode unterbrach den früheren Evolutionsprozeß der Mechanisierungsverbreitung und bildete Voraussetzungen für ein schnelles Durchdringen technischer Innovationen in die neu gegründeten Landwirtschaftsbetriebe. Der höchste Zufluß von Mechanisierungsmitteln in landwirtschaftliche Betriebe fand in den Jahren 1960—1970 statt, was an den Beispiel der angeführten LPG anschaulich gezeigt wird. Dieser Anstieg der Mechanisierung beeinflusste wesentlich sowie die eigentlich landwirtschaftliche Produktion, als auch die Arbeitskräftestruktur. Es wurden die Arbeitsspitzen herabgesetzt und die für die einzelnen Arbeiten benötigte Zeit verkürzt. Es wurde die Einteilung der Werktätigen innerhalb der LPG je nach der Arbeitseinstellung vollendet, jedoch infolge des Mechanisierungsanstiegs änderte sich die Bedeutung der einzelnen Arbeitergruppen je nach dem, wie sich diese an dem Produktionsprozeß beteiligten. Die Strukturänderung innerhalb des landwirtschaftlichen Betriebes machte sich auch in der Änderung der Struktur des ganzen Gebietes der LPG Slapy, die

praktisch bereits der Struktur der Stadteinwohnerschaft ähnlich ist, bemerkbar. Auch diese Änderung wurde beträchtlich von der Entwicklung der Mechanisierung beeinflusst. Gegenwärtig übt jedoch die neue Struktur bereits einen Rückeinfluß auf den Prozeß der Verbreitung technischer Innovationen aus und bemüht sich denselben den Anforderungen der landwirtschaftlichen Einwohnergruppe in der Gemeinde anzupassen.

Adresa autora:

Ing. Zdeněk J a n d a, JZD „Nový život“ Slapy, okr. Tábor
